

Оскар Вајлд
ПРОПАСТА НА ЛАГАТА

БИБЛИОТЕКА – АРС МАГНА

За Издавачот
Филип Димевски

Уредник
Наталиа Лукомска

Наслов на оригиналот
The Decay of Lying, Oscar Wilde

Превод од англиски јазик
Кристина Димкова

Јазична редакција
Филип Димевски

Компјутерска обработка
Бегемот

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување
на делови или на целото издание во печатени или
електронски медиуми без писмено одобрение од
издавачот.

Оскар Вајлд

ΠΡΟΠΑΣΤΑ ΗΝΑ
ΛΑΓΑΤΑ

ОПСЕРВАЦИЈА

СИРИЛ (*влегува низ отворената стаклена врата на терасата*): Драг мој Вивијан, не се затворај цел ден во библиотеката. Надвор е совршено убаво утро. Воздухот е извонреден. Маглата над шумата е како виолетов сливов цвет. Ајде да одиме, да легнеме на тревата, да запалиме цигара и да уживаме во природата.

ВИВИЈАН: Да уживаме во природата! Мило ми е што можам да кажам дека сосема сум ја загубил таа способност. Велат дека уметноста прави да ја сакаме природата повеќе од што сме ја сакале претходно, дека ни ги открива нејзините тајни и дека по внимателна студија на Коро и Констабл во неа гледаме нешта кои претходно не сме успеале да ги забележиме. Од моето искуство колку повеќе ја изучуваме уметноста, толку помалку се грижиме за при-

родата. Она што уметноста ни го открива е неспособноста на природата за дизајн, нејзината необична грубост, нејзината исклучителна монотонија, нејзината апсолутно недовршена состојба. Природата има добри намери, се разбира, но како што Аристотел еднаш рече, таа не може да ги реализира. Кога гледам некој пејзаж не можам да не ги забележам сите нејзини недостатоци. Како и да е, среќа за нас што природата е толку несовершена, бидејќи да не беше така немаше да постои уметноста. Уметноста е нашиот духовен протест, нашиот храбар обид да ѝ го покажеме на природата нејзиното вистинско место. Што се однесува до бескрајната разновидност на природата, тоа е само мит. Не може да се најде во самата природа. Живее во имагинацијата, или фантазијата или култивираното слепило на човекот кој ја гледа.

СИРИЛ: Па, не мора да гледаш во пејзажот. Можеш да лежиш на тревата, да пушиш цигара и да разговараш.

ВИВИЈАН: Но, природата е толку неудобна. Тревата е тврда, нерамна и влажна, полна со ужасни, црни инсекти. Дурри и најлошиот работник на *Морис* може

да ти направи поудобно столче од целата природа. Природата е бледа дури и пред мебелот на „улицата која од Оксфорд го позајмила своето име“, како што поетот кој ти толку многу го сакаш еднаш се изрази. Не се жалам. Да беше природата удобна, човештвото никогаш немаше да ја измисли архитектурата, а јас претпочитам куќи отколку отворено небо. Во куќата сите ние ги чувствуваме точните пропорции. Сè ни е подредено нам, моделирано за наша потреба и задоволство. Самиот егоизам, кој е толку потребен за правилно чувство на човечко достоинство, е целосно резултат на животот во затворено. Надвор од куќата човекот станува апстрактен и безличен. Индивидуалноста апсолутно го напушта. И тогаш природата е рамнодушна, неблагодарна. Кога и да шетам низ паркот, секогаш чувствувам дека не сум ништо повеќе од говедата кои пасат по падината или лопушникот кој цвета во ендекот. Ништо не е поочигледно од тоа дека природата го мрази умот. Мислењето е најнездравото нешто на светов и луѓето умираат од него како што умираат од било која друга болест. За среќа, во Англија мислењето не е заразно. Нашето извонредно телесно здравје како народ се должи исклучиво на нашата национална

глупавост. Јас единствено се надевам дека ќе бидеме во можност да го задржиме овој моќен историски бедем на нашата среќа во долгите години кои доаѓаат, но ме плаши тоа што започнуваме да се преобразуваме – ама барем секој што не е способен да учи се зафатил со предавање – на тоа всушност се сведе нашиот ентузијазам кон образованието. Во меѓувреме, ти подобро врати се во твојата здодевна, неудобна природа и остави ме да си ги поправам тезите.

СИРИЛ: Ќе пишуваш статија! Воопшто не си доследен на она што го зборуваше досега.

ВИВИЈАН: Кој сака да биде доследен? Тапоглавецот и теоретичарот, здодевните луѓе кои се држат до своите принципи до крај, до *reduction ad absurdum* во пракса. Јас не сум таков. Како Емерсон и јас ќе напишам на вратата од мојата библиотека „Ќеф“. Освен тоа, мојата статија е најпоучното и највредното предупредување. Ако ѝ се посветам доволно, може да стане новата ренесанса во уметноста.

СИРИЛ: Што е темата?

ВИВИЈАН: Ќе ја насловам „Пропаста на лагата: Протест“.

СИРИЛ: Лагата! Мислам дека политичарите ја негуваат таа навика.

ВИВИЈАН: Те уверувам дека не е така. Тие никогаш не одат погоре од нивото на искривување на фактите и се однесуваат надмено кога треба да докажат, дискутираат или расправаат. Колку различни од карактерот на вистинскиот лажго со неговите искрени, храбри изјави, неговата врвна неодговорност, неговиот здрав, природен презир кон доказ од било кој вид! Всушност и што е добра лага? Едноставно онаа која си е самата сопствен доказ. Ако човекот е доволно неимажинативен за да измисли доказ за да ја поддржи својата лага, тогаш веднаш нека си ја каже вистината. Не, политичарите не ги бидува. Нешто можеби и ќе излезе во име на нивната идеолошка група. Нејзините членови ќе мора да ја преземат одговорноста. Нивната изглумена страст и нереална реторика се толку симпатични. Тие можат да направат најлошото да изгледа како најдобро, како тукушто да излегле од Леонтинските школи каде биле познати по тоа што од колебливата

порота успеваале да грабнат триумфални ослободувачки пресуди за своите клиенти, иако истите тие клиенти, како што често се случува, биле очигледно и непогрешливо невини. Но, тие имаат прозаична наобразба и не се срамот да се повикаат на претходен сличен судски случај. Но, и покрај нивните напори вистината ќе излезе на виделина. Дури и весниците дегенерираа. Сега се апсолутно доверливи. Колумните во нив ги читаме со напор. Само нечитливото се појавува во весниците. Се плашам дека нема што да се каже во одбрана на адвокатот ниту на новинарот. Како и да е, она за што јас се залагам е лагата во уметноста. Да ти го прочитам ова што веќе го напишав? Би можело многу да ти користи.

СИРИЛ: Се разбира, ако ми дадеш цигара. Благодарам. А, за кој весник го пишуваш написот?

ВИВИЈАН: За *Ретроспективна критика*. Мислам дека ти кажав дека избраните повторно го оживеаја.

СИРИЛ: На кого мислиш под терминот „избраните“?

ВИВИЈАН: Ох, на Уморните хедонисти, се разбира. Тоа е клуб на кој јас му припаѓам. Би требало да носиме овенати рози во реверите кога ќе се сретнеме и да негуваме култ кон Домицијан. Жал ми е, но ти си неподобен. Премногу ти се драги едноставните задоволства.

СИРИЛ: Ќе гласате против мене врз база на животинскиот дух, претпоставувам?

ВИВИЈАН: Веројатно. Освен тоа, малку си и стар. Не примаме никого на вообичаена возраст.

СИРИЛ: Па, можам да замислам колку сте си здодевни едни на други.

ВИВИЈАН: Точно. Тоа е една од целите на клубот. Сега, ако ветиш дека нема да ме прекинуваш премногу често, ќе ти го прочитам мојот напис.

СИРИЛ: Ќе се претворам во уво.

ВИВИЈАН (*чита со многу јасен глас*): „Пропаста на лагата: Протест“ – Една од главните причини за необично баналниот карактер на поголемиот дел од литературата на нашето време е несомнено пропаста на лажењето како уметност, нау-

ка и општествено задоволство. Антички-те историчари ни дадоа прекрасна белетристика во форма на факт; модерниот романописец ни дава здодедни факти под превезот на жанрот белетристика. Сината книга¹ забрзано станува идеал за метод и начин на пишување. Тој го има здодедниот *document humain*, својот беден *coin de la création*² во кои сирка со својот микроскоп. Можете да го најдете во Националната библиотека или Британскиот музеј како бесрамно ја чита својата тема. Тој ја нема ниту храброста на идеите на другите луѓе, туку инсистира да се консултира директно со животот за сè и на крај, помеѓу енциклопедиите и личното искуство доаѓа до основата, откако ги исцртал своите ликови од семејниот круг или според перачката која доаѓа еднаш неделно и откако се здобил со корисни информации од кои никогаш, дури ни во најмедитативните моменти, нема да може сосема да се ослободи.

Загубата која има последици во литературата воопшто од овој лажен идеал на нашето време тешко дека може да биде преценета. Луѓето на безгрижен начин

¹ Парламентарен извештај.

² „Човечки документ“ и „агол на создавање“ – алузии на Натуралистичката школа, особено Зола.

зборуваат за „роден лажго“, исто како да зборуваат за „роден поет“. Но, во двата случаи грешат. Лажењето и поезијата се уметности – уметности, како што Платон вели, неделиви една од друга – и тие бараат највнимателно проучување, најиндиферентна посветеност. Навистина, и тие имаат своја техника исто како и повеќето уметности како сликањето и скулптурата, свои суптилни тајни на формата и бојата, свои мистерии на занаетот, намерни уметнички методи. Како што го препознаваме поетот по неговата убава музика, така можеме и да го препознаеме лажгото по неговиот богат ритмички израз и во ниту еден случај обичната инспирација на моментот нема да биде доволна. Тука, како и на било кое друго место, вежбата мора да ѝ претходи на совршеноста. Но, во модерните времиња, додека пишувањето поезија стана премногу обично и треба, ако е возможно, да се обесхрабри, лажењето стекна лоша репутација. Многумина млади мажи го започнуваат животот со природна дарба за претерување, која ако се негува во сродна и сочувствителна средина или со помош на имитација на најдобрите модели, може да прерасне во нешто навистина големо и чудесно. Но, по правило, ништо од тоа не

се случува. Тие или ќе се нурнат во безгрижните навики на прецизноста...

СИРИЛ: Мој драг пријателе!

ВИВИЈАН: Те молам не ме прекинувај на средина на реченицата. „Тие или ќе се нурнат во безгрижните навики на прецизноста или се зафаќаат со посета на општеството на старите и добро информираниите. Двете работи се подеднакво фатални за имагинацијата на било кој и за кратко време тој ќе развие морбидна, нездрава вештина на кажување на вистината, ќе започне да ги потврдува изјавите дадени во негово присуство, да не се колеба во спротивставувањето со луѓето кои се многу помлади од него и често завршува со пишување романи кои се толку слични на животот што никој не може да поверува во нивната веројатност. Овој пример не е изолиран случај. Ова е само еден пример од многуте и ако нешто не може да се направи за да се провери или барем да се измени нашето монструозно обожавање на фактите, Уметноста ќе стане стерилна и Убавината ќе исчезне од земјата.

Дури и г-нот Роберт Луис Стивенсон, тој прекрасен мајстор на префинета и имагинативна проза, е извалкан со овој

модерен порок, за кој сигурно немаме друго име. Постои нешто што се вика крадење на реалноста од приказната во обид да се направи поверодостојна, па така *Црната стрела* е толку неуметничка во непоседувањето на ниту еден анахронизам со кој би можела да се пофали, додека трансформацијата на д-р Џекил се чита толку опасно како експеримент од *Ланцета*. Што се однесува до г-нот Рајдер Хагард, кој навистина ги има, или некогаш ги имаше, созданијата на совршено величествен лажго, сега толку се плаши од сомнежот во неговиот гениј, што кога ќе ни каже нешто чудесно, се чувствува должен да измисли лично сеќавање и да го стави во фуснота како еден вид кукавичка поткрепа. Не се подобри ни другите наши романописци. Г-нот Хенри Џејмс пишува белетристика како да е тоа некоја болна должност и низ ситните мотиви и незабележливите „гледни точки“ го уништува неговиот педантен литературен стил, неговите умесни фрази, неговата брза и зајадлива сатира. Г-нот Хол Кејн, вистина е, тежнее кон помпезен стил, а потоа пишува со најсилен глас. Тој е толку гласен што не можете да слушнете што сака да каже. Г-нот Џејмс Пејн е вешт во уметноста

на прикривање на она што не вреди да се најде. Го лови очигледното со ентузијазам на еден кусоглед детектив. Како што ги вртите страниците, напнатоста на авторот станува речиси неподнослива. Коњите на пајтонот на г-нот Вилијам Блек не се вивнуваат кон сонцето. Тие само го плашат вечерното небо за да возврати со хромолитографски ефекти. Штом ги видат како се приближуваат, селаните наоѓаат прибежиште во својот дијалект. Г-ѓата Олифант љубезно дрдори за намесници, тениски натпревари, семеен живот и други здодевни работи. Г-нот Марион Крафорд се принесе себеси како жртва на олтарот на локалната боја. Тој е како дама од француска комедија кога зборува за „*le beau ciel d’Italie*.“ Освен тоа си создаде лоша навика на говорење на изветвени морални клишеа. Тој секогаш ни вели дека да бидеш добар е добро, а да бидеш лош е лошо. Напати е безмалку поучен. *Роберт Елсмер* е, се разбира, ремек-дело – ремек-дело на „жанрот досада“, литературната форма која Англичаните воодушевено ја обожаваат. Еден наш досетлив млад пријател еднаш ни кажа дека го потсетува на оној разговор кој се одвива на чајанка во куќата на едно сериозно некомформистичко семејство,

на кој можеме дословно да му веруваме. И вистина е дека таква книга може да се произведе само во Англија. Англија е домот на загубените идеи. Што се однесува до големите и секојдневно сè повеќебројни школи на романописци за кои сонцето секогаш изгрева на Ист-Енд, единственото нешто што може да се каже за нив е дека за нив животот е груб и тие го оставаат сиров.

Во Франција, иако ништо толку досадно како *Роберт Елсмир* намерно не било создадено, работите не се многу подобри. Г-нот Ги де Мопасан со неговата страстна, зајадлива иронија и неговиот цврст живописен стил, му ги соблекуваат и последните искинати парталчиња на животот кои сè уште го покриваат и ни ја покажуваат одвратната, болна, загное-на рана. Тој пишува грозоморни мали трагедии во кои сите се глупаво смешни, тажни комедии на кои не можете да се смеете без солзи. Г-нот Зола, верен на помпезниот принцип што го изложува во еден од неговите манифести на литературата „*L'homme de genie n'a jamais d'esprit*“³, е решен да покаже дека оној што нема генијален талент може барем да биде досаден. И колку е само успешен

³ Генијалниот човек никогаш не е духовит.

во тоа! Сепак поседува некаква моќ. Впрочем понекогаш, како во *Жерминал*, има нешто речиси епско во неговата работа. Но неговата работа е сосема погрешна од почеток до крај, и тоа не погрешна во морална смисла, туку во уметничка. Од било која етичка гледна точка таа е токму она што треба да биде. Авторот е совршено верен на вистината и ги опишува работите точно како што се случиле. Што повеќе би можел еден моралист да посака? Немаме ни малку сочувство со моралната огорченост на нашето време против Зола. Тоа е едноставно огорченоста од разоткривањето на Тартиф. Но, од уметничка гледна точка, што може да се каже во прилог на авторот на *L'Assommoir*, *Нана* и *Pot-Bouille*⁴? Ништо. Г-нот Раскин во една прилика ги опиша ликовите од романите на Џорџ Елиот како ѓубрето од Пентонвилскиот омнибус, но ликовите на г-нот Зола се многу полоши. Тие ги поседуваат оние досадни пороци и уште подосадни доблести. Нивните животи се апсолутно неинтересни. На кого му е грижа што ќе се случи со нив? Во литературата бараме посебност, шарм,

⁴ *L'Assommoir* – седмиот том од циклусот *Ругон-Макар* објавен во 1877 година. *Pot-Bouille* – десеттиот том од истоимениот циклус, објавен во 1882 година.